

ОРГАНИЗАЦИОННО-ТРАНСПОРТНИ АСПЕКТИ НА РАЗВИТИЕТО НА СРЕДИЗЕМНОМОРСКИЯ ПАЗАР НА КРУИЗНО КОРАБОПЛАВАНЕ

Гл. ас. д-р Евгения Крижановска
Катедра „Експлоатация и мениджмънт на морския транспорт”
ВВМУ «Н.Й. Вапцаров», Варна

Резюме. В статията се разглежда съвременният потенциал на Средиземноморската регионална секция от световния пазар за пътнически превози; проследяват се особеностите на организирането на морски круизи между пристанища на Средиземно море посредством линейни и круизни флотилии.

Анализират се основните тенденции в развитието на Средиземноморието като регионален пазар на круизно корабоплаване, изследват се нивата на баланс между търсенето и предлагането му.

Ключови думи: динамика на туристическото търсене, круизен сектор, оптимални ресурсни възможности, сегментиране на круизния пазар, сфера на обръщение на транспортни услуги, туристически продукт, фактор сезонност.

ORGANIZATIONAL AND TRANSPORT ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE MEDITERRANEAN CRUISE MARKET

Chief assistant professor PhD Yevheniia Kryzhanovska
Department of Operation and Management of Maritime Transport
Nikola Vaptsarov Naval Academy, Varna, Bulgaria

Abstract. The article examines the current potential of the Mediterranean regional section of the world passenger transport market; the features of organizing sea cruises between ports of the Mediterranean Sea by means of liner and cruise fleets are traced.

The main trends in the development of the Mediterranean as a regional cruise shipping market are analyzed, the levels of balance between its demand and supply are studied.

Keywords: dynamics of tourist demand, cruise sector, optimal resource capabilities, segmentation of the cruise market, sphere of circulation of transport services, tourist product, seasonality factor.

Въведение. Въз основа на териториалния признак, световният пазар на пътнически превози се подразделя на редица регионални секции, които представляват сферата на обръщение на транспортните услуги в рамките на определен регион. Петте основни, ясно сформирани до настоящето време секции – Атлантическа, Балтийска, Карибска и Тихоокеанска – включват и Средиземноморската секция, която обхваща Черно море (Крижановска, 2020).

Благодарение на уникалното си географско местоположение, благоприятните климатическе условия и многобройните забележителности от световно значение, широко разпространение в Средиземноморието е получил круизният туризъм. За много средиземноморски страни той е един от основните източници на приходи в националния бюджет. Регионалната специфика на световния круизен пазар в момента е належащ, но недостатъчно проучен обект, което определя **актуалността** на настоящата статия.

Обозначен проблем многократно е привличал вниманието на местни и международни учени. Но динамиката на развитие на региона, активизацията на влияещи върху нея съвременните геополитически и геостратегически процеси, променящите се вектори на развитие на круизната индустрия, разширяването на сферата на услугите и внедряването на най-новите техники и технологии изискват постоянно внимание към региона, включително мониторинг и анализ на неговите проблеми. Следователно, **целта** на тази статия е да се проучи търсенето и предлагането на пазара на круизно корабоплаване в Средиземноморие.

1. Структура на пазара на пътнически превози в Средиземноморие

Средиземноморската секция на световния пазар на пътнически превози се характеризира с работата както на круизен, така и на линеен флот, специализиран основно в областта на морския туризъм (*виж табл.1*).

Таблица 1

Средиземноморската секция на световния пазар на пътнически превози

Система за линейно корабоплаване	Система за круизно корабоплаване
❖ Средиземно море;	❖ Западно и Централно Средиземноморие
❖ Черно море;	❖ Западно и Източно Средиземноморие
❖ Средиземно море – Черно море;	❖ Адриатика – Източно Средиземноморие
❖ Средиземно море – Канарски острови	❖ Гърция – Източно Средиземноморие
	❖ Адриатика

Забележка: Табл. 1 е съставена от автора по данни от източник (Селиванов, 2021 с.19, 20)

Подсекциите на двете системи, показани на фигура 1, в съвкупност, формират пазара на круизно корабоплаване на Средиземноморието. Всяка от разглежданите подсекции има

свои специфични особености, които трябва да се вземат предвид при организиране на работата на флота в даден регион.

Линейните превози се извършват както на пътнически кораби, така и на автомобилно-пътнически фериботи. Пътническите кораби работят по линии, обслужващи делови пътници (Египет, Турция). Но главно те се използват за множество инклузив-турове, организирани като част от линейното плаване. Фериботите са специализирани плавателни средства и съдове, предназначени за непрекъснато транспортиране на превозни средства и големи пътнически потоци между континента и островите, между две точки на континента, които са разделени от пролив или отделни острови (Герасименко, Замкова, 2010, с. 129). Традиционните фериботи, които са били използвани за превоз на влакове, в много случаи са започнали да се преобразуват в средства за превоз на туристи и автомобили на значителни разстояния. Фериботите имат кабинни за пътници, но ако плавателният съд е проектиран за кратки пътувания, на пътниците се предоставя предимно палубно пространство.

Едно от развитите направления в туризма на средиземноморска Европа са круизите. Круизният туризъм е един от най-перспективните видове туризъм. Той съчетава редица предимства на рекреационен, познавателен, спортен и екологичен туризъм, създавайки мултиатрибутивен продукт, което позволява привличане на различни сегменти потребители. Възрастта на съвременните круизни пътници е 40-50 години (за разлика от 2000-те, когато този показател беше 50-60 години). Това свидетелства за приток в круизната индустрия на по-млади потребители. Експертите прогнозираят, че ежегодно възрастта на потребителите на круизни услуги ще намалява и в бъдеще ще достигне 35-40 години. Относно пола круизните пътници се разпределят почти равномерно.

Напоследък стана популярно пътуването с деца. Корабните компании се адаптират към новите пазарни изисквания и модернизират инфраструктурата на своите круизни лайнери, добавяйки детски зали, създавайки развлекателни програми за деца и предлагайки помощ на детегледачки и възпитатели на борда. Ценовата политика на корабните компании относно деца-клиенти е доста разумна: предлагат се различни привилегии, отстъпки въз основа на възрастта децата, бонус програми за техния отдих и забавление. Като цяло, демографската сегментация позволява по-задълбочен анализ на потребителското търсене на туристически продукт.

Най-устойчиво е търсенето в Западното Средиземноморие, където пътешествието се осъществява по крайбрежието на Италия, Испания, Франция и Тунис (с влизане в такива известни круизни центрове като Рим, Неапол, Барселона, Марсилия, Генуа, Ница). Тази

посока, със своите древни пристанищни градове, богата история и изобилие от забележителности, често се избира за първо пътуване до Средиземно море (виж фиг. 1).

Фиг. 1. Крузи „Западното Средиземноморие“.

Забележка: Фиг. 1 е съставена от автора по данни от източник (Морские крузи по Средиземноморью: западное, восточное или классика).

Търсенето на крузи в Източното Средиземноморие е малко по-ниско от предишното, но тук се предлагат множество варианти за крузи, съчетани с плажна почивка в местните курорти. Източното Средиземноморие включва посещение на пристанищата на Адриатическо, Егейско и Йонийско море. Крузи от Италия, Черна гора или Хърватия са насочени към бреговете на Гърция, Кипър, Израел и Турция. Маршрутите са разнообразни, могат да се намерят пристанища за почти всеки вкус, с колорита на Изтока и привлекателността на Европа. Крузите могат да започват и завършват в следните пристанища: Чивитавекия /Рим, Венеция (Италия); Пирея / Атина (Гърция); Дубровник (Хърватия). Отдыхът с посещение на островите Миконос, Санторини, Родос, Лесбос, Кефалония където има прекрасни плажове, природа и местни забележителности, се превръща в истински егейски круз из гръцките острови.

От пристанищата на Средиземно море започват редица крузи до Карибския басейн и пристанищата на САЩ, и около европейския континент до пристанищата на Балтика и Северно море. Те, разбира се, не са включени в разглеждания раздел. Освен това трябва да се отбележи тяхната изключителна малобройност.

Маршрутите за крузи по Средиземно море са много разнообразни и многобройни. „Класиката на Средиземноморието“ е чудесен маршрут, с който си струва да се започне запознаване с този регион. Туристите очакват Италия, Испания, Франция и Тунис. Най-добрите градове, а значи и най-добрите преживявания. Лайнерите „MSC Splendida“ и „MSC Fantasia“ на компанията „MSC Cruises“ тръгват на кръгов круз Генуа – Неапол – Палермо

– Ла Гулет (Тунис) – Палма де Майорка – Барселона – Марсилия – Генуа с ясна седмична честота през целия сезон (от април до октомври) (виж фиг. 2). Продължителността на пътуването е 8 дни. Цена от 1000\$ до 3000\$ (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика).

Фиг. 2. Маршрут (Генуа – Неапол – Палермо – Ла Гулет (Тунис) – Палма де Майорка – Барселона – Марсилия – Генуа).

Забележка: Фиг. 2 е съставена от автора по данни от източник (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика)

Много популярни са круизите, покриващи с маршрута си множество острови в Средиземноморието. Например круизът „Сребърни острови на Средиземноморието“: Майорка – Сицилия – Неапол – Тулон – Менорка – Майорка или маршрути изключително по гръцките острови: „Средиземноморие, гръцки острови“. Особено популярни сред туристите са груповите круизи в Северна Европа и Средиземно море. Напоследък набират популярност круизите, съчетаващи реалното морско пътуване и почивката на брега.

Круизните маршрути могат да бъдат кръгови, когато дестинацията на тръгване и крайната дестинация съвпадат, или линейни, когато круизът започва в един град и завършва в друг. Много популярна сред туристите е кръговата обиколка: Чивитавекия (Рим) – Генуа – Марсилия – Барселона – Тунис – Малта – Месина – Чивитавекия (Рим). Обслужва се от лайнера „MSC Splendida“, собственост на компанията „MSC Cruises“. Този маршрут привлича не само с факта, че може да се посети Барселона, Сицилия, Рим, но и с това, че след като се премине Месинския проток, може да се полюбува директно от лайнера на вулкана Стромболи, издигащ се от водата. Достъпната цена прави този маршрут „звезда“: само от 700\$ до 2200\$ (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика).

Според товарния критерий за сегментиране Средиземноморският пазар за круизни услуги се разделя на мини-круизи, комбинирани круизи, инклузив-круизи, тематични круизи, бюджетни круизи и круизи по принципа на таймшър.

Мини-круизите са доста популярни сред пътниците и представляват кратки 2 - 4-дневни морски или речни пътешествия. Поради краткото време за пътуване, тези круизи са особено популярни като допълнителна почивка към отпуска. Те не изискват значителни парични разходи и се използват през почивните дни и празниците. Мини-круизите бяха доста разпространени в Черно море (Селиванов 2015, с.16-20).

Комбинираните круизи са резултат от развитието на световния круизен бизнес, където по време на пътуването се използва няколко вида транспорт с цел привличане на клиенти и увеличаване на доходите на корабните компании. Към комбинираните круизи се отнасят и просветителски круизи, популярни предимно в Средиземно море. Те съчетават кабинетно обучение и морско пътуване.

Инклузив-круизите се характеризират с предплатен пълен пансион, екскурзии и допълнителни услуги. Тематичните круизи съставляват само 10-15% от световния круизен пазар, но са от полза за компаниите, тъй като удължават круизния сезон. На такива круизи като кулинарни, фестивални и др., корабните компании канят известни специалисти да водят майсторски класове. Този сегмент е усвоен от компании „MSC Cruises“, „Crystal Cruises“ и други (Carnival Corporation; MSC Cruises). Първата предлага бижутерски круизни пътешествия, втората – музикални круизи.

Сравнително нов сегмент на световния пазар на круизни услуги са круизите по принципа на таймшеър. Предимно този тип круизи се поръчват от инвестиционни холдинги, специализирани в операции с недвижими имоти, с цел да се направи печеливша инвестиция. Такива холдинги включват „Orphalese“, „Prudentian Douglas Elliman“ и „Residential Cruise Line Ltd“. Системата за таймшеър предполага възможността за консумация на круизната услуга ежегодно (броят на годините зависи от договора с круизната компания) през седмицата в предварително определен период (предимно в "ниския" сезон) в каюти по избор на компанията (Емельянова, 2012). От гледна точка на круизните компании, използване на таймшеър предлага възможност за привличане на допълнителен доход, без да се налага да се продава част от компанията.

2. Особенности на организирането на круизи в Средиземноморие

За да осигурят активното развитие на круизния туризъм, круизните компании се грижат за подобряване на технологичното оборудване на своите кораби и промяна на структурата на флотилиите на своите круизни туроператори.

В момента е популярно строителството на големи кораби, така наречените „плаващи градове“, тъй като съвременните круизни лайнери трябва да задоволяват максимално всички съществуващи нужди на туристите, включително необходимостта от настаняване и хранене. Същевременно целта е да се побере максимален възможен брой пътници, както и да се разположат рекреационни, развлекателни, оздравителни и други ресурси на борда на кораба. Понякога корабът съдържа толкова много туристически обекти, че туристите не трябва да слизат на брега, тъй като всичко, от което се нуждаят, е под ръка.

Цената на билета може да включва набор от основни услуги; допълнителни услуги се предоставят срещу отделно заплащане (виж фиг.3).

Фиг. 3. Видове услуги.
Забележка: Фиг. 3 е съставена от автора.

Круизните пакети могат да включват авиобилети и трансфери. Времетраенето на маршрутите може да отнеме от 1 до 30 дни. Например круиз по Западно Средиземноморие от круизната компания „MSC Cruises“ с продължителност 8 дни през летния сезон, по маршрута Генуа (кацане в 17:00) – Неапол (престой от 13:00 до 19:55) – Месина (престой от 07:00 до 18:00) – Валета (престой от 07:00 до 17:00) – ден в море – Барселона (престой от 09:00 до 18:00) – Марсилия (престой от 08:00: 00 до 17:00) – Генуа (пристигане в 07:00). Компанията предлага до 20 варианта за каюти с широк ценови диапазон. За деца под 12 години е безплатно (Абрамова).

Отношението към семейните ваканции и децата – е едно от големите предимства на круизната компания „Costa Cruises“. За разлика от много други компании, тук за децата се предлагат значителни отстъпки. За да могат родителите да починат на круиз и да прекарат свободното си време интересно, на лайнерите на компанията „Costa Cruises“ работят 4

детски стаи: за деца от 3 до 6 години, от 7 до 11, от 12 до 14 и от 15 до 17 години. Тази услуга работи осем часа и половина на ден и е безплатна. В допълнение, пътниците могат да закупят детска карта на борда на лайнерите на компания „Costa Cruises“, която включва 20 безалкохолни напитки в асортимента: пресни сокове, млечни и плодови шейкове, айс-ти (студен чай), Coca-Cola, вода и други напитки за детето, без ограничения по време на круиза (Costa Cruises).

Напоследък морските круизи стават по-достъпни по цена. Съвременните лайнери имат стабилизатори за клатенето, маршрутите са разработени по такъв начин, че да се избегнат неблагоприятни метеорологични условия. Най-популярните на Средиземноморския пазар са седемдневни турове. Средната продължителност на престоя на туристите на круиз е 4-14 дни. Повечето от предпочитаните круизи са смесени (авио-море), въпреки че се търсят и се предлагат от гръцките туроператори – т. нар. „прекъснати“ круизи с частичен престой в крайбрежен хотел.

Таблица 2.

Популярни средиземноморски круизни дестинации

Лайнери	Маршрут	Времетраене	Услуги	Цена
MSC Grandiosa	Барселона, Марсилия, Генуа, Рим, Палермо на остров Сицилия и т.н.	6-7 дни	настаняване в каюта, хранене в ресторанта и на шведска маса, всекидневни развлекателни мероприятия, басейн, фитнес и др.	
Costa Smeralda	подобен маршрут с малки промени	5-7 дни	хранене, развлекателни мероприятия, посещения на обществени помещения, услуги на възпитатели за деца в малки мини-клубове и др.	от 419 € до 2339 €
Costa Fantasia	Атина, Ефес, Корфу, Венеция, Сиракуза, Соренто, Рим, Монте Карло, Прованс, Барселона и други градове	около 4 дни	включва подобни услуги, изброени по-горе	
Marina	Атина, Ефес, Корфу, Венеция, Сиракуза, Соренто, Рим, Монте Карло, Прованс, Барселона и други градове	≈ 1месец	услугите на този лайнер са много популярни и много каюти от лукс-класа имат статут на „продадени“ много преди началото на пътуването	от 6599 € до 23399 €

Забележка: Таблицата е съставена от автора по данни от източник (Герчук, 2021).

Една от водещите световни компании „Princes Cruises“, която организира морски круизи по Средиземноморието, предлага 13-дневно пътуване от Барселона до Венеция. Маршрутът „Голямото Средиземноморие“ започва от Барселона и минава през градовете Монте Карло, Ливорно (с екскурзии до Пиза с известната наклонена кула), Флоренция (с посещения на музеи), Неапол, Рим и Капри. По-нататък са гръцкият Миконос, в Турция (Истанбул и Ефес) и Атина. Обиколката завършва във Венеция. Туристите се отправят на

пътешествие с многопалубен лайнер „Ruby Princess“ пет звезди. Ценовите граници на този круиз са от 1600\$ до 6500\$ на човек. Както обикновено, цената зависи от сезона, класа на каютата и броя на туристите в каютата (един или двама) (Морские круизы по Средиземноморью: западно, източно или класика). Тази оферта е изключително привлекателна за любителите на пътуванията. Никой друг круиз не предлага на туристите възможността да посетят толкова много страни и най-добрите пристанища на Средиземноморие. Освен това, маршрутът „Голямото Средиземноморие“ е идеален за релаксация преди или след круиза. Ако туристите желаят да прекарат още няколко дни в морето, те могат да го направят както на испанското крайбрежие, така и в Италия и Франция.

Фиг. 4. Круиз „Голямото Средиземноморие“.

Забележка: Фиг. 4. е съставена от автора по данни от източник (Морские круизы по Средиземноморью: западно, източно или класика)

Круизи в западното Средиземноморие – това е Лазурният бряг на Франция, това е испанската Барселона, великолепните острови и безкрайното синьо море, сливащо се със синята бездна на небето. Компанията „Princes Cruises“ организира на лайнера „Ocean Princess“ петзвезден круиз „Западното Средиземноморие“ от Лондон с продължителност 9 дни. Крайната дестинация е Барселона. По време на круиза са предвидени задължителни посещения на такива градове като Париж и Лисабон, с разглеждане на забележителностите им. Пътуването на борда на този лайнер по маршрута Лондон – Барселона ще струва от 1800\$ до 3400\$ (Морские круизы по Средиземноморью: западно, източно или класика).

Круизите по Западно Средиземноморие могат да завършат и от другата страна на океана. Най-дългият круиз продължава 31 дни на кораба „Ruby Princess“, който преминава през всички популярни курортни градове, започвайки от Венеция и Барселона, и завършва пътя си във Флорида, в пристанището Форт Лаудърдат. Пълният маршрут включва

посещение на Барселона, Монте Карло, Монако, Флоренция, Пиза, Помпей, Рим, Неапол, Истанбул, Атина, Венеция, Марсилия, Севиля, Лисабон, Мадейра, Понта Делгада. Съответно и цените тук са с порядък по-високи: от 4000\$ до 8000\$ (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика).

Фиг. 5. Круиз „Западното Средиземноморие“.

Забележка: Фиг. 5. е съставена от автора по данни от източник (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика).

Фиг. 6. Маршрут (Венеция – Корфу – Бриндиз – Дубровник – Котор – Сплит – Задар – Пула – Венеция).

Забележка: Фиг. 6. е съставена от автора по данни от източник (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика).

Круизите в Източното Средиземноморие са очарованието на крайбрежните градове на Хърватия, Черна гора, Гърция и Турция.

Един от най-богатите и луксозни круизи предлага круизната компания „THE YACHTS OF THE SEABOURN“. Маршрут: Венеция – Корфу – Бриндиз – Дубровник –

Котор – Сплит – Задар – Пула – Венеция. Пътуването се осъществява на мега-яхта с продължителност 11 дни. Основният акцент на пътуването е Хърватия (четири града), Гърция и Черна гора са представени от по един град всяка. Цената на круиза се варира от 2700\$ до 9700\$ (Морские круизы по Средиземноморью: западно, източно или класика).

Още един круизен маршрут по източното Средиземноморие: Венеция – Дубровник – Котор – Корфу – Монемвасия – Крит – Санторини – Купадасъ – Миконос – Атина. Този тур се прави от лайнера „Magina“ на американската компания „OCEANIA CRUISES“. В това 10-дневно пътуване голямо внимание се отделя на Гърция (6 града), а също така туристите посещават Турция, Хърватия и Черна гора. Цени на тура: от 1000\$ до 8500\$ (Морские круизы по Средиземноморью: западно, източно или класика).

Фиг. 7. Маршрут (Венеция – Дубровник – Котор – Корфу – Монемвасия – Крит – Санторини – Купадасъ – Миконос – Атина).

Забележка: Фиг. 7. е съставена от автора по данни от източник (Морские круизы по Средиземноморью: западно, източно или класика).

3. Перспективи за развитие на круизната активност в региона

Развитието на круизната активност се влияе от много фактори. Първо, съществуват три основни групи фактори, които формират привлекателността на круизната зона, а именно: природни и климатични предимства, културно-историческо наследство и икономико-политическо състояние на региона. Практическото прилагане на посочените фактори се проявява във формирането на привлекателността на круизните пристанища, които трябва да отговарят на изискванията на круизните оператори. Критерият за избор на определен регион за круизни оператори е именно туристическата привлекателност на пристанищата в басейна. За формирането на круизен продукт, даден регион трябва да има поне пет до шест пристанища с висока туристическа привлекателност.

Един от основните фактори, влияещи върху търсенето, е сезонността. Сезонността се разбира като устойчива закономерност на вътрешногодишна динамика на туристическото търсене, която се проявява във вътрегодишно увеличаване или намаляване на нивата на търсене на превоз в продължение на няколко години (Вж. табл. 3). Морското пътническо корабоплаване се различава с излагане на сезонни фактори, които като цяло са резултат от периодични промени в климатичните условия през годината. Във високите географски ширини това е началото на студените зимни периоди, а в екваториалните и тропическите – началото на дъждовните сезони или прекомерната жегата.

Таблица 3

Класификация на сезонност

<i>Вид</i>	<i>Характеристика</i>
Според броя на активните сезони	
еднопикова	един активен сезон с продължителност от 3 до 4 месеца, обикновено през лятото (Средиземноморски регион)
двупикова	два туристически сезона годишно, често, традиционно, летен и евентуално зимен (планински части на Европа и Северна Америка)
безпикова	характерна е предимно за урбанизираните центрове, където повечето курорти не са сезонни по природа. Но дори и тук корабоплаването зависи от сезонността на търсенето в генератор-регионите (Сингапур, Хонг Конг)
Според интензивността на превози	
пиков	периодът, който е най-благоприятен за организиране на рекреационни дейности на хората, характеризира се с максимална гъстота на туристите и най-комфортни условия за рекреация
висок	периодът на най-голяма бизнес активност на туристическия пазар, времето на най-високите цени на туристическия продукт и услуги
нисък	период на спад в бизнес активността на туристическия пазар, който се характеризира с най-ниски цени на туристическите продукти и услуги
„мъртвият“	е най-неблагоприятният период за организиране на рекреационни дейности
Според източници на сезонност	
"естествена"	отнася се до обичайните времеви различия в климатичните природни прояви, като температура, валежи и т.н.
„социализираната“	свързва се със свободното време: планирани и временни отпуски, почивни дни. Временни модели на работа и свободно време, често обусловени от религиозни, културни, етнически и социални фактори, както и от законите на страната (държавни празници, училищни ваканции, работни ваканции, летни училищни ваканции).

Забележка: Таблицата е съставена от автора по данни от източник (Селиванов, 2021).

Средиземноморският регион се характеризира с еднопикова сезонност, т.е. един активен сезон с продължителност от 3 до 4 месеца, обикновено през лятото. Круизите по Средиземно море обикновено се организират от март до октомври, някои завършват през декември. Високият сезон в Средиземноморската секция е май-септември. Пикът на превози пада през юни-август. Най-доброто време за средиземноморски круизи започва от май и завършва през октомври. През пролетта и есента е добре да се разхожда из градовете. През горещото лято – да се плува и да се пече на топли плажове.

Фиг. 8. Влиянието на факторите на сезонността върху морския пътнически транспорт
 Забележка: Фиг. 8. е съставена от автора по данни от източници (Абрамова; Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика ; Селиванов, 2021).

През зимата също са възможни круизи. През зимното време на година круизи се провеждат по правило само в западната част на Средиземно море до Канарските острови. През зимния период круизната обиколка ще бъде най-евтина като цена. През зимата в Средиземно море обикновено се движи круизният лайнер „MSC Splendida“ по маршрута: Генуа – Чивитавекия – Палермо – Валета – Барселона – Марсилия – Генуа. Продължителността на круиза е 7 дни.

Фиг. 9. Маршрут (Генуа – Чивитавекия – Палермо – Валета – Барселона – Марсилия – Генуа).
 Забележка: Фиг. 9. е съставена от автора по данни от източник (Морские круизы по Средиземноморью: западно, восточное или классика).

Предложението на пазара на пътническото корабоплаване е под формата на определени обеми потенциално производство на транспортни услуги, които се предоставят от корабни предприятия в различни видове плаване. Круизните компании предлагат транспортните услуги по различни маршрути на територията на:

- цялото Средиземноморие;
- западната част на Средиземноморието (Италия, Франция, Испания, Тунис и островите);
- източната част Средиземноморието (Гърция, Турция, Хърватия, Кипър, Египет, Израел) и подрегиона на Източното Средиземноморие – Черно море.

За съжаление, в момента круизното корабоплаване в Черноморския басейн е в дълбока криза. Сериозно влияние върху круизния пазар в региона оказват геополитическите проблеми (Йоцов, 2026), променящи „круизната карта“ и ограничаващи достъпа до този пазар за субекти и обекти на туристическия бизнес. От съображения за безопасност круизните маршрути в дадения район са затворени за неопределено време.

Морските круизни маршрути, предлагани от туроператорите, се различават по особеностите на организацията им:

- околоръстни маршрути в определен басейн, например Средиземно море, с влизане в 8-12 пристанища на различни крайбрежни страни и популярни морски курорти;
- маршрути open jaw, например около Европа, Скандинавия и други, когато туристите следват само единия край на маршрута;
- краткотрайни излизания в морето за два-три дни. Доста често такива рейсове се използват за специални цели, например за организиране на хазартен бизнес. Така, в Израел хазартният бизнес е забранен, но на кораби, напускащи териториалните води на страната, подобно хазартно развлечение е разрешено;
- крайбрежни морски екскурзии и рейсове за разходки;
- дълги маршрути и околосветски пътувания с продължителност до една година.

Трябва да се отбележи, че в сегмента на околосветските пътувания настъпват промени. През 2023 г. се появи ексклузивна оферта от турската компания „Miray Cruises“ – първият в света околосветски круиз с продължителност три години, с посещения на 135 страни в света, чиято цена само започва от 30 хиляди долара на човек на година (каюта без прозорец). Круизът трябвало да стартира на 1 ноември от Истанбул и да продължи до 2026 г. Пътуващите би могли да посетят 375 пристанища и да видят най-важните забележителности на света, включително Антарктида (Пегасова, 2023; CheapForTrip, 2024). Въпреки факта, че стартирането му не се състоя, а проектът беше наречен „още една голяма измама“, самото предложение предизвика неочаквано голям интерес сред турестите.

Съвременният пазар за круизни услуги непрекъснато се допълва с нови предложения. Смята се, че круизните кораби вече предлагат почти всичко възможно. И ето се появи нова и интересна тема – еротични круизи. Тези круизи се провеждат на разкошни лайнери и са с впечатляващи цени. Инициаторът на това предложение – компания „Killing

Kittens“, вече е известна със своите еротични събития в лондонските среди, но през 2026 г. тя за първи път ще организира подобен круиз в открито море (KK Cruise&Retreats). 7-дневното средиземноморско пътешествие на „Killing Kittens Cruise“ от Барселона ще се проведе от 9 до 16 юни на един от четирите така наречени „бутикови кораба“ на компания „Azamara Group“, всеки от които може да побере 700 пътници. През деня гостите ще се насладят на уелнес процедури, семинари и екскурзии, както при редовните круизи. Вечер ще бъдат организирани тематични партита и еротични „събирания“. Този круиз е възможност за тези, които искат да открият нови измерения на общуването и удоволствието, всичко това в безопасна и подкрепяща среда, заобиколена от лукса и красотата на Средиземно море.

Заслужава да се отбележи, че напоследък ексклузивни предложения са разработени предимно за плавателни съдове от немасовия сегмент – по-скоро като луксозни плаващи бутикови хотели за малка, взискателна елитна аудитория. Така, следващият иновативен проект може да даде началото на важна ера в историята на мореплаването. През март 2026 г. известната френска корабостроителница Chantiers de l'Atlantique в Сен Назар успешно завърши морски изпитания на плавателен съд, който вече е наричан „революция на водата“ – най-големият ветроходен лайнер в света, съчетаващ романтиката на ерата на Великите геотрафски откритията с авангардни инженерни решения на XXI век. Плавателният съд е оборудван с хибридна задвижваща система, която комбинира вятърната енергия с двигател, работещ с втечен природен газ (LNG). Този високотехнологичен плавателен съд е способен да развива скорост до 20 възела, използвайки силата на вятъра. Наричан е „технологично чудо с елегантен силует“ (Orient Express Sailing Yachts).

Круизен лайнер, оформен като 220-метровия платноход „Orient Express“, вдъхновен от златния век на Френската Ривиера, ще бъде спуснат на вода този юни и ще носи титлата „най-голямата круизна яхта в света“. „Orient Express Silenseas“ побира до 120 пътници и разполага с 54 апартамента, включително президентски апартамент с площ от 1415 квадратни метра. Всяка каюта има панорамни прозорци и интериор с естествени материали. Въпреки впечатляващите си размери, лайнерът е проектиран изключително за ексклузивна почивка с високо ниво на персонализирано обслужване. Цената на пътуването съответства на това ниво на лукс: от 36 400 евро на каюта. За заможните пътешественици това е възможност да се докоснат до „златния век“, където елегантността се съчетава с инженерна дързост. Проектът демонстрира: ветроходният флот – не е архаично минало, а перспективна посока за устойчивото корабоплаване на бъдещето.

По този начин Средиземноморският круизен пазар се характеризира с определен баланс на търсене и предлагане. Динамичността на неговото развитие се определя от

критериите за оценка: цената на круизите; разходи и удобство за достигане до базовото пристанище; ценова достъпност за различни категории потребители; ценови диапазон и др.

Търсенето на средиземноморския круизен пазар се изразява като платежоспособна нужда с определен размер, като обем продукт, за който потребителят е готов да плати при дадени цени. Формирането на търсенето на круизен продукт и успешното му промотиране зависят от задълбочен анализ на особености на неговото възприемане от потенциалните потребители, както и от създаването на информационна среда, обуславяща правилната оценка на пазарната ситуация, обосноваване на насоки за развитие на предприятията от круизния сектор, които са оптимални по отношение на ресурсните им възможности, избора на ефективни маркетингови инструменти за стимулиране на търсенето.

Критерият за формиране на круизен продукт е високата туристическа привлекателност на пристанища на Средиземноморския басейн. Това позволява създаването на оферти, които могат да задоволят пътници с различни бюджети и времеви ангажименти.

Развитието на круизната дейност в даден регион се влияе от фактори, формиращи привлекателността на круизната зона: природно-климатични предимства, културно-историческо наследство и икономико-политическо състояние на региона. Основният фактор, влияещ върху еластичността на търсенето и предлагането е сезонността.

Източници

АБРАМОВА, А. Круизи по Средиземному морю. *ТипПоездка* [online]. Available from: <https://turproezdka.ru/kruizy-ekskursii-po-vode/po-sredizemnomu-moru.html>

ГЕРЧУК, Ю.В. *Круизный туризм как фактор развития прибрежных территорий Средиземного моря*. Available from: https://spravochnick.ru/turizm/kruiznyy_turizm_kak_faktor_razvitiya_pribrezhnyh_territoriy_sredizemnogo_morya/

ГЕРАСИМЕНКО, В.Г., ЗАМКОВА, А.В., 2010. *Організація транспортних подорожей і перевезень туристів*.

СМЕЛЬЯНОВА, К. С.1 2012. *Таймишер як нова форма організації круїзного бізнесу*. Вісник економіки транспорту і промисловості №39.

КРИЖАНОВСКА, Е., 2020. *Съвременни тенденции в развитието на круизната индустрия в Черноморския регион*. Сборник с доклади от юбилейна международна научна конференция "Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха": Варна: «Наука и икономика».

Морские круизы по Средиземноморью: западное, восточное или классика. *Kruizi Mira* [online]. Available from: <http://kruizi-mira.ru/238-morskie-kruizu-po-sredizemnomoryu-zapadnoe-vostochnoe-ili-klassika.html>

ПЕГАСОВА, О., 2023. *Главное круизное событие в мире не состоялось. Как и почему был отменен первый в мире трехлетний морской круиз* [online]. Available from: <https://www.atorus.ru/node/54869>

СЕЛИВАНОВ, В.В., 2021. *Особенности организации морских пассажирских маршрутов и агентирования судов*. Berlin: Direct-Media. ISBN: 978-5-4499-2007-2

СЕЛИВАНОВ, В.В., 2018. *Международный морской туризм: основы организации и методология*. Саратов: IPR Media. ISBN 978-5-4486-0234-4.

ЙОЦОВ, И., 2026. *Черноморски регион след 2014 г.: хибридни заплахи, енергийна война и перспективи за стабилност*. Варна: Морско право и индустрия [online]. Available from: <https://maritime.vfu.bg/index.php>

Carnival Corporation [online]. Available from: <https://www.carnival.com/>

Costa Cruises [online]. Available from: <http://www.costacruises.com>

CheapForTrip 2024. *Кругосветный круиз на 3 года. 2024*. [online]. Available from: <https://cheapfortrip.com/blog/krugosvetnyj-kruiz-na-3-goda-polnye-podrobnosti>

Orient Express Sailing Yachts [online]. <https://www.orient-express.com/en/sailing-yachts>

KK Cruise&Retreats [online]. Available from: <https://kkcruise.com/>

MSC Cruises [online]. Available from: <https://www.msccruises.com/int>